

NOI CONSIDERAȚII PE MARGINEA UNOR REFERIRI LA ROMÂNI ÎN „OTOKARS ÖSTERREICHISCHE REIMCHRONIK" (1285-1309)

Dominuț I. Pădureanu

Individualitatea Transilvaniei-străvechi pământ românesc față de Ungaria, a fost o constantă definitorie a evoluției sale istorice, sesizabilă pe multiple planuri (economic, politic, geografic, demografic, etnografic, etc.), ele fiind-exceptând perioada 1867-1918- două entități statale distincte.

Această realitate istorică pregnantă, a fost subliniată chiar de unii specialiști maghiari. Istoricul Szilágyi Sándor, consemnând un adevăr evident pentru orice om de bună credință, scria: „Transilvania și Ungaria nu s-au confundat niciodată, ele au format întotdeauna două țări diferite¹”. Un alt maghiar, cunoscutul geograf Jenő Cholnoky, recunoștea cu probitate (1914) că „fie ca Dacia, fie ca provincia (principat al) Transilvaniei, ea a avut totdeauna o istorie proprie²”.

Individualitatea Transilvaniei, faptul că ea nu s-a integrat niciodată în Ungaria, ci s-a considerat și a fost considerată ca o entitate aparte, consecințele acestui statut, ce o plasa, firește, pe aceleași coordonate fundamentale ca și „surorile” sale de la sud și est de Carpați, ș.a., au fost subliniate în chip argumentat, cu străduitoare consecvență, de mulți istorici români, de ieri și de azi. O dovadă revelatoare privind individualitatea istorică a Transilvaniei - ca să ne oprim doar asupra unuia dintre multele exemple posibile - o constituie voievodatul. Asupra lui s-au oprit Nicolae Iorga (sublinia continuitatea acestei instituții)³, Ion Moga (sublinia asemănarea dintre aceste instituții de o parte și alta a carpaților)⁴, Ștefan Pascu⁵, ș.a.

Statutul distinct, individualitatea Transilvaniei, vor ieși în evidență și pe parcursul evenimentelor asupra cărora ne vom opri și care se referă la sfârșitul secolului al XIII-lea – începutul secolului al XIV-lea.

1. Szilágyi Sándor, Erdélyország története, Vol. I, Pesta, 1859, p. 56.

2. Apud Nicolae Stoicescu, Unitatea Românilor în evul mediu, București, 1983, p. 27.

3. N. Iorga, Români și slavi, Români și unguri. Două conferințe ale Institutului pentru studiul Europei sud-orientale, București, 1922, p. 48.

4. I. Moga, Voievodatul Transilvaniei. Fapte și interpretări istorice, în: „Anuarul Institutului de Istorie Națională”, Cluj, X, 1945, p. 60-61, 147.

5. Vezi: Ștefan Pascu, Voievodatul Transilvaniei, Vol. I, Ed. a II-a, Cluj, 1972; Vol. II, Cluj-Napoca, 1979; Vol. III, Cluj-Napoca, 1986.

Ultimul reprezentant al dinastiei arpadiene, regele Andrei al III-lea (1290-1301) a dus o politică agresivă, a făcut eforturi militare considerabile dar, cu toate acestea, încercările sale repetate de a anihila statutul de stat independent al Transilvaniei, au eşuat.

La tronul Ungariei candidau trei pretendenți: Venceslav de Boemia, Otto de Bavaria și Carol Robert de Anjou. Din această dispută nu a ieșit, firesc, un câștigător, ci doi, faptul în sine reflectând din plin anarhia internă, confruntarea existentă între diversele tabere nobiliare. Veceslav - logodnicul minor al fiicei lui Andrei al III-lea - era încoronat ca rege la Buda, iar Carol Robert de Anjou încoronat ca rege la Zagreb, fapt ce a creat o situație inedită, Ungaria ajungând să aibă, concomitent doi regi!...

După doar patru ani de domnie instabilă, nominală, moștenind tronul Boemiei (1305), Venceslav renunță la drepturile sale de rege al Ungariei, în favoarea celui de-al treilea pretendent, Otto de Bavaria. În acest fel, la sfârșitul anului 1305, plecând un rege, Ungaria rămâne tot cu doi regi.

Ajutorul primit în drumul spre „sacra coroană” din partea unor elemente germane din vestul Ungariei, precum și sprijinul de care se bucura Carol Robert de Anjou din partea bisericii catolice, au făcut ca Otto de Bavaria să nu fie pe placul unei mari părți a nobilimii ungare, cealaltă parte primindu-l cu multă răceală. Această situație va accentua criza internă din Ungaria, fiecare din cei doi regi căutând să-și înlăture rivalul.

Sprijinul de care se bucura Carol Robert de Anjou din partea papei, l-a determinat pe mitropolitul primat de Strigoni (Toma) să-l excomunică pe regele Otto, ceea ce, pentru acele vremuri și pentru situația în care se afla, însemna o grea lovitură.

La rândul său, arhiepiscopul de Kolocsa (Vicențiu), excomunica pe voievodul Transilvaniei Ladislau Kán (1295-1315), care nu acceptase să se numere printre partizanii lui Carol Robert de Anjou. Atitudinea capilor bisericii catolice va duce în cele din urmă la o nouă înscăunare, oficială, a lui Carol Robert de Anjou ca rege al Ungariei (octombrie 1307), disputa internă tranșându-se deci în favoarea vlăstarului din dinastia angevină. Evoluția internă, anterioară acestui eveniment, pozițiile serios șubrezite ale lui Otto de Bavaria, precum și perspectivele de loc favorabile care i se deschideau, l-au determinat să caute sprijin în afara granițelor ungare, la vecini.

Privirile sale s-au îndreptat, mai întâi-fapt deloc întâmplător! - , spre Transilvania. Aceasta - după cum nota Kós Károly - „în tot cursul evului mediu (...) a fost sprijinul permanent, aproape rezerva sigură a tuturor aspiranților, revoltelor, pretențiilor și rivalităților îndreptate împotriva puterii centrale a regatului maghiar”⁶.

Puternică, bogată, cu o individualitate distinctă, cu un statut diferit de Ungaria pe multiple planuri, cu un voievod independent, nepartizan al lui Carol Robert de Anjou și, în plus, excomunicat de biserica catolică ca și el, Otto de

6. Apud Nicolae Stoicescu, op. cit., p. 27.

Bavaria vine în Transilvania plin de speranțe, la începutul anului 1307. Pentru a forța cointeresarea voievodului Transilvaniei față de planurile sale, Otto intră în tratative matrimoniale, sperând să se căsătorească cu fiica acestuia. Ladislau Kán a tergiversat „tratativele” până a ajuns să confişte „sacra coroană”⁷ – purtată de Otto asupra sa, de frica rivalului său –, apoi a refuzat categoric să-i dea fiica de soție, pe pretendent făcându-l prizonier⁸. Aceste întâmplări și cele care au urmat, au stârnit numeroase controverse, au dat naștere la diverse ipoteze, unele aspecte nefiind clarificate nici astăzi. Robia și peripețiile de care a avut parte în continuare Otto de Bavaria, au fost descrise – cu amănunte dar și cu unele omisiuni regretabile – de către Ottokar de Stiria, în poema intitulată „Osterreichische Reimchronik”.

Scrisă între 1285-1309, deci contemporană evenimentelor, ea cuprinde 98.595 versuri scurte, scrise în „mittelhochdeutsch” – germana medie de sus (sus, în sens teritorial); în realitate este vorba de regiunile muntoase din sudul Germaniei, respectiv de faza medievală a limbii germane. Originalul acestei poeme a fost publicat în excelente condiții științifice și tipografice de către Joseph Seemüller, în perioada 1890-1893⁹.

Poema se înscrie ca un izvor medieval important nu numai pentru germani și unguri, ci și pentru români. Această poemă completează în chip fericit informațiile despre românii secolelor XI-XIII, cuprinse în alte cronicile medievale germane, între care amintim: <<Nibelungenlied” (sec. XII), „Biterolf” (sec. XIII) și „Veltchronik” (sec. XIII). Importanța poemei lui Ottokar de Stiria pentru autohtonii spațiului carpato-danubiano-pontic, a făcut ca asupra ei să se oprească – insistent sau tangențial – o întreagă serie de specialiști români, între care amintim pe: Em. Grigorovitz¹⁰, Nicolae Iorga¹¹, I. Minea¹², I. Lupaș¹³, G. Popa-Lisseanu¹⁴, dr. Marin Popescu-Spineni¹⁵, Adolf Armbruster¹⁶, ș.a.

Să revenim însă la descrierea peripețiilor lui Otto de Bavaria.

În împrejurări insuficient descrise în poemă, prizonierul aflat la reședința voievodală din Deva (între 3 septembrie - 6 octombrie 1307, conform afirmațiilor lui Adolf Armbruster¹⁷), este predat pentru a fi închis, unui alt voievod român, a

7. Coroana autentică a Sf. Ștefan, care singură conferea legitimitate deplină actului încoronării (n.n.).

8. După Ottokar, Petru de Alba Iulia este cel care, în loc să-l ducă la reședința sa, se abate din drum și îl duce forțat la castelul lui Ladislau Kán, la Deva, predându-i acestuia prizonierul.

9. „Ottokars Österreichische Reichchronik”, în: Monumenta Germaniae Historica. Deutsche Chroniken, Tomi V, Pars I, 1890; Tomi V, Pars II, Hannover, 1893.

10. Em. Grigorovitz, Românii în monumentele literare germane medievale, București, 1901 (versul 58.539 ș.u.).

11. N. Iorga, Istoria poporului românesc, București, 1985, p. 129 (nota 63).

12. I. Minea, Din istoria unui cnezat ardelean, în: „Cercetări istorice”, Iași, Anul X-XIII (1934-1936), Nr. 1, 1936, p. 42 ș.u.

13. I. Lupaș, Voievodatul Transilvaniei în sec. XII și XIII, București, 1936, p. 24.

14. G. Popa-Lisseanu, Românii în poezia medievală, în: „Cercetări istorice”, Iași, 1936, p. 128-155.

15. Dr. Marin Popescu-Spineni, România în izvoare geografice și cartografice. Din antichitate până în pragul veacului nostru, București, 1976, p. 106.

16. Adolf Armbruster, Românii în cronicăa lui Ottokar de Stiria: o nouă interpretare, în: „Studii”, XXV, 1972, 3, p. 463-483; Idem, Nochmals „herzoge Râmunc uzer Vlachen lant”, în: „Revue Roumaine d'Histoire”, XII, 1973, 1, p. 83-100.

17. Idem, Românii în cronicăa lui Ottokar de Stiria, op. cit., p. 473.

căruia reședință se afla situată „über walt”, „peste pădure”, „dincolo de pădure” („peste munții împăduriți” – conform altei traduceri¹⁸).

În urma unei „intervenții” din afară¹⁹, Ladislau Kán – căruia se pare că i se subordona și necunoscutul voievod român – îl eliberează și dă ordin să i se asigure însoțitori care să-l conducă până la granița Haliciului. După popasul făcut la ruda sa, cneazul Gheorghe al Haliciului, pleacă mai departe, spre Bavaria natală. Pe traseu este prins și făcut prizonier, ajungând captiv (pentru a treia oară!) al regelui Poloniei. La Glogau, unde a stat un timp, Otto de Bavaria se îndrăgostește de fiica ducelui, cu care se și logodește. Logodna rămâne fără urmări, iar nefericitul Otto își reia drumul spre Praga, iar de aici, spre Bavaria, unde ajunge în anul 1308. El a continuat să poarte titlul de rege al Ungariei până la moarte, survenită în anul 1312.

Multe discuții și nu puține ipoteze a generat în istoriografia românească localizarea geografică a anonimului voievod de „peste pădure” („über walt”), care l-a ținut închis pe regele Otto iar mai apoi, la indicațiile lui Ladislau Kán, l-a eliberat, asigurându-i totodată însoțitori până la granița cu Haliciul.

Drept reședință pentru acest voievod s-au propus Hațegul²⁰, Maramureșul, nordul Moldovei²¹, zona Târnavelor²², ș.a.

Ipotezele – oricând discutabile –, au plecat de la considerații subiective, nefăcând în suficientă măsură legătura cu textul poemei, astfel că multe din versurile care ar fi trebuit să fie fructificate în acest sens, au rămas în afara circuitului istoriografic românesc.

Pentru a localiza corect reședința necunoscutului voievod român, în spiritul textului poemei, este necesar – după opinia noastră – să se coroboreze cu obiectivitate și atenție realitățile politice din Transilvania perioadei 1290-1310, cu unele amănunte etnografice, geografice ș.a., pe care Ottokar de Stiria le oferă direct, sau indirect. Să urmărim ipotezele privitoare la acest subiect.

Prima dintre ele, localiza reședința voievodală în Hațeg.

B.P. Hașdeu și Nicolae Iorga, cei care au lansat și susținut această ipoteză – care, datorită prestigiului științific al autorilor și-a păstrat mult timp o autoritate de necontestat –, au lansat-o nu atât pentru a elucida problema reședinței voievodale ci, în primul rând, din dorința de a scoate și mai pregnant în relief figura lui Negru Vodă, de a găsi noi argumente care să le îndreptățescă întreaga suită de teze privitoare la acest personaj.

18. Em. Grigorovitz a tradus versul respectiv: „peste munții împăduriți” (n.n.).

19. „Motivul” pentru care l-a eliberat, după mai multe zile de detenție nu apare cu claritate, legat de acest aspect existând mai multe ipoteze:

– eliberarea lui s-a datorat intervenției regilor Serbiei și Bulgariei; alte surse susțin că „intervenția” a fost făcută fie de Emeric de Serenyi, fie de soția voievodului Transilvaniei; un alt izvor susține că eliberarea a intervenit de abia după ce Otto a depus o însemnată sumă de bani în schimbul libertății sale; în fine, I. Lupșa a fost de părere că în favoarea lui ar fi intervenit domnul Țării Românești.

20. B.P. Hașdeu, Negru Vodă. Un secol și jumătate de la începuturile Terei-Românești (1230-1380), în: Introducere la T.IV. din „Etymologicum Magnum Roumaniae”, cap. 35, p. CLXXV.

21. Nicolae Iorga, apud G. Popa-Lisseanu, op. cit., p. 256. Vezi și: Dr. C. Diaconovich, Enciclopedia Română, Tom III, Sibiu, 1904, p. 1149; Istoria militară a poporului român, Vol. I, București, 1984, p. 355.

22. Vezi: Nicolae Vătămanu, Medicină veche românească, București, 1970, p. 69.

Ipoteza, după opinia noastră, nu se justifică din următoarele considerente:

– geografice: Hațegul este la sud de Deva, iar Țara Haliciului la nord (în nordul Țării Maramureșului), ori, conform ipotezei citate, Otto ar fi urmat traseul Deva-Hațeg-Halici (sau Deva-Hațeg-Curtea de Argeș-Halici !?), ceea ce denotă o pendulare nejustificată din punct de vedere logic, neconformă textului poemei: Hațegul față de Deva nu este „über walt” („peste pădure”, „dincolo de pădure”)!; se scapă din vedere că după eliberare (din cea de-a doua captivitate) Otto nu a revenit la Deva și nici n-ar fi avut motive să facă acest lucru, ba dimpotrivă, interesele îi cereau să se depărteze cât mai grabnic posibil de ea, ori cel mai bun lucru pe care-l putea face era să se îndrepte rapid direct spre nord, spre Țara Haliciului, spre rude;

– istorice: textul lui Ottokar de Stiria nu dă informații care să confirme localizarea în Hațeg, ceea ce spune el în general – fără a interpreta informațiile! – potrivit-se la fel de bine și altor zone apropiate Devei;

– logice și diplomatice: Ladislau Kán știind pe cine ținea prizonier, conștient de valoarea și implicațiile fiecăruia din gesturile sale, trebuia să-l aibă sub control permanent, el fiind, în conjunctura respectivă un atut important în relațiile dintre cele două state, de care Carol Robert de Anjou nolens, volens, trebuia să țină cont; Otto trebuia ținut într-o zonă apropiată dar în același timp greu accesibilă unei eventuale incursiuni a lui Carol Robert cu scopul de a-l captura/elimina pe rivalul său și, mai ales, de a recupera „sacra coroană”!; voievodul Transilvaniei trebuia să țină cont de adevărul relevat (și) de istoricul maghiar Imre Lukinich, că „pentru cea mai mare parte a transilvănenilor, Ungaria era o țară străină, de care trebuia să se apere”²³ (și mai tranșant, cronicarul secui Cserei Mihály scria: „pentru Transilvania amenințarea a venit întotdeauna din partea Ungariei și a ungarilor”²⁴); versurile (nr. 88.539) arată clar că Otto era captiv prin apropiere – „über walt”/„peste pădure” (expresie ce trebuie interpretată ad litteram!) –, nici prea aproape dar nici foarte departe, lucru dovedit de faptul că voievodul Transilvaniei primea și cerea informații despre Otto la intervale de timp foarte scurte ș.a.

La fel de incerte sunt și celelalte ipoteze.

Introducerea în calcul a Țării Românești ni se pare puțin plauzibilă. Între Ladislau Kán și Tihomir (cca. 1290-cca. 1310) nu puteau exista raporturi de vasalitate; nu cunoaștem apoi eventuale legături între acesta din urmă și Otto de Bavaria; Tihomir însuși avea suficiente probleme și preocupări interne, iar amestecul în treburile interne ungare nu i-a caracterizat niciodată pe români.

Istoricul Adolf Armbruster localizează „cu mare probabilitate” reședința voievodală în Țara Făgărașului²⁵. Nici el și nici alți istorici n-au probat această ipoteză.

23. Nicolae Stoicescu, op. cit., p. 27.

24. Nagyajtai Cserei Mihály *Historiaja 1661-1711*. Pesta n.d. Lukinich, *Les idées politiques dirigeantes de la Principauté de Transylvanie de la 1541 a 1600*. Bulletin d'information des sciences historiques en Europe Orientale, V, 1933, p. 1,9.

25. Vezi: Adolf Armbruster, op. cit., p. 475, 477 și 482.

Puțin plauzibilă este ipoteza care localizează reședința necunoscutului voievod român în Maramureș. În sprijinul afirmațiilor noastre vine însăși textul poemei, versurile sale fiind – de această dată – suficient de clare. Ele ne arată că „ei”, locuitorii zonei, mergeau în „haine strâmte” (adică strânse pe corp); dacă ar fi fost vorba de zona Maramureșului, versul în cauză ar fi vorbit, cu certitudine, de „haine largi”, căci largii „gaci” – de ieri și de astăzi –, cămașa bogată și largă, sunt piese vechi, de bază, ale portului popular din zonă. Apoi, Maramureșul mărginindu-se spre nord direct cu Haliciul, nu vedem de ce ar mai fi fost nevoie de însoțitori pentru Otto până la graniță!?

În ceea ce privește ipoteza referitoare la nordul Moldovei, apreciem că aceasta trebuie abandonată fără rezerve. În acest caz ne întrebăm ce raporturi (de vasalitate) puteau exista între voievodul Transilvaniei și „unul” necunoscut din nordul Moldovei?!...Nu poate fi omis din calcule nici distanța dintre Deva-nordul Moldovei, distanță apreciabilă și astăzi și cu atât mai mult pentru acele vremuri, când lipseau căile și mijloacele de comunicație care să ușureze drumurile și să scurteze durata acestora, la care se adaugă alte și alte pericole.

Incertă ne apare și ipoteza care localizează reședința voievodală în zona Târnavelor. Nefiind argumentată decât subiectiv, ea cade dacă luăm în calcul versurile poemei (nr. 8005), acestea arătând că locuitorii zonei necunoscutului voievod, se deplasau, mergeau, „precum căpriorii”. Comparând mersul omului, cu cel al omului de la munte, luând în seamă dexteritatea și felul de deplasare a celui din urmă într-uncadru muntos, accidentat, cu certitudine că cei de la munte îi apăreau lui Ottokar de Stiria „precum căpriorii”!

Bazându-ne pe informațiile și sublinierile din poemă, pe judecăți logice, analogii ș.a., afirmăm că este vorba de un voievod român, local, a cărui reședință trebuie căutată „peste pădure” („uber walt”) – în Transilvania și în apropiere de Deva, și nu în alte părți!, între Deva-Țara Haliciului, pe direcția nord.

Textul lui Ottokar de Stiria este clar: după eliberarea din captivitate, ajutat de însoțitori până la graniță, el a plecat direct spre rudele sale din Țara Haliciului, altfel spus a mers spre nord (chiar dacă acceptăm unele ocolișuri impuse de formele de relief). Pentru localizarea reședinței pe direcția nord față de Deva, pledează și alte argumente. Zona de la nord de reședința voievodului Transilvaniei era raport cu direcțiile strategice pe care s-au deplasat în evul mediu trupele maghiare atunci când au atacat Transilvania-mult mai ferită, mai izolată, iar datorită căilor de acces de culoarul Mureșului, mult avantajată față de Hațeg-acesta, la fel ca și Deva, fiind situat în arealul geografic situat la sud de Mureș, deci mai ușor de atacat. La nord de Deva-pe firul meridianului 23° – zona cea mai apropiată, „peste păduri” („dincolo de păduri”), cea „ai fericită de potențiale pericole, cea care strategico-diplomatic oferea cele mai multe avantaje, era cunoscută azi Țară a Moșilor.

În perioada la care ne referim, la nord de Deva, pe traseul Deva-Halici, exista un voievod local, o formațiune politică locală, „Terra Obruth” sau, potrivit

altor surse documentare, „Terra Tzopus” „Terra obruth” („Țara Abrudului”), apare consemnată în documentele medievale atât la 1201 cât și la 1271²⁶, ceea ce, logic, presupune o vechime mult mai mare, iar ultimul său voievod, Iacob, este atestat în secolul al XV-lea. Lunga poemă a lui Ottokar de Stiria consemnează, pentru sfârșitul secolului al XIII-lea și începutul celui următor, prezența în Transilvania a românilor („Walachen”) – citarea lor primii, reflectă o realitate ce a acționat asupra subconștientului autorului, respectiv faptul că ei formau majoritatea populației! –, iar alături de ei și alți locuitori, de altă naționalitate („Unger”, „Zokel”, „Walben”).

Cu privire la români, autorul poemei dă informații interesante, acestea fiind de natură politică, geografică, etnografică etc. Informațiile etnografice din poemă – în general, atât de prețioase pentru acele perioade sau aspecte pentru care izvoarele istorice propiu-zise fie că lipsesc, fie că sunt rare și sărace –, nu au fost în suficientă măsură fructificate – uneori deloc! –, la aceasta contribuind întinderea foarte mare a poemei, greutatea limbii în care a fost redactată.

Nu ne propunem nici noi-acum și aici-să facem acest lucru, demersul nostru atingând doar parțial acest obiectiv. Vom folosi din poemă doar acele informații și date etnografice care se circumscriu scopului pe care ni-l propunem, ipotezei pe care o lansăm și dorim s-o demonstrăm.

Iată un fragment-revelator după părerea noastră –, care pledează pentru localizarea reședinței necunoscutului voievod român, la nord de Deva, în „Terra Tzopus”:

„8005 ir hâres strenen und ir zophe
die gâben von spaehe glîz
ir schiter hemde vâren vîz
si vurden als die rechbocke”.
„șuvițele lor de păr și cozile lor
străluceau de unsoare
cămășile lor erau albe
și ei mergeau cu haine strâmte
erau precum căpriorii”)²⁷.

Atât „zophe” din acest vers (8005), cât și „zopher” (din versul nr. 58.770), și în „mittelhochdeutsch” (secolele XII-XIV), și în germana contemporană, au însemnat și înseamnă „coadă” (de păr uman, împletită)²⁸.

Ori, în apropiere de Deva, la nord de aceasta, singurii dintre români-celebrii și astăzi din acest motiv! –, care au purtat părul împletit (în două cozi)

26. E. Hurmuzaki, Documente, Vol. I, p.2, București, 1890, p. 729. Vezi și: Urkundenbuch zur Geschichte der Deutschen in Siebenbürgen, Von Franz Zimmermann und Carl Werner, vol. I, Hermannstadt, 1892, p. 111 și 665; Ibidem, vol. II, Hermannstadt, 1897, p. 263.

27. „Ottokars...”, Tomi V, Pars I, Hannover, 1890, p. 106. Traducerea în românește o datorăm d-lui dr. Costin Feneșan, căruia îi mulțumim și pe această cale.

28. Vezi: Dicționar german-român, București, 1958, p. 1153.

au fost, până în a doua jumătate a secolului al XIX-lea, locuitorii din „Țara Țopilor” („Țara Moșilor”)²⁹.

Cuvântul românesc „țop”, provine din „zopf”, care în althochdeutsch, mittelhochdeutsch și germana contemporană, înseamnă „coadă” (de păr uman). Denumirea etnică (regională) de „țopi” – pentru românii din aria geografică transilvană cunoscută astăzi sub numele de Țara moșilor este de sorginte germană, ea plecând de la obiceiul bărbaților de a purta părul împletit în cozi. Denumirea în sine-susțin unii specialiști a avut la început doar semnificația unei porecle, ea fiind dată în secolul al XIX-lea de către funcționarii austrieci populației autohtone. Aceștia, plecând de la obiceiul citat, i-au numit (poreclit) pe românii din zonă „Zopfiger Walach” („Valah cu chică”). Există însă dovezi care pledează pentru o vechime mult mai mare a acestei denumiri „Mai de mult scrie Ion Rusu Abrudeanu – moșii purtau peste tot numele de Țopi, după teritoriul pe care îl locuiau dintre Mureș și ținutul Bihariei și care se numea Terra Tzopus”³⁰.

O denumire asemănătoare celei din poema lui Ottokar de Stiria, întâlnim în zona atât după, cât și înainte de perioada redactării ei. Într-o scrisoare a papei Clement al VI-lea, din 17 octombrie 1345, între cei cinci voievozi români cărora le-a cerut să treacă la catolicism, este citat și „Aprozye Voyvade de Zopus”³¹. Formula citată, a fost tradusă prin „Ambrosiu voievodul din Zopus”³². Cele cinci „adrese” din scrisoarea papală nu prezintă certitudine că ar fi exacte și, având în vedere și alte transcrieri greșite, credem că ele trebuie valorificate cu multă atenție.

Personal, avem serioase rezerve atât cu privire la felul cum este transcrisă formularea, cât și cu privire la traducerea ei.

Având în vedere autorul cât și destinatarul, uzanțele diplomatice practicate la mijlocul secolului al XIV-lea, curtuazia și tonul firesc al unei astfel de scrisori, ni se pare nefiresc ca, după ce se face apel la numele persoanei (Ambrosiu?; Ambrozie?), funcția acestuia, calitatea oficială deținută (voievod) și căreia i se adresează în ultimă instanță papa, să se indice apoi – de parcă am fi în plin secol XXI... – localitatea de reședință (destinația) acestuia și nu denumirea formațiunii politice pe care o conducea!

29. Vezi pentru acest aspect: Teofil Frâncu, George Candrea, *Românii din Munții Apuseni (Moșii)*, București, 1888, p. 12; Alexandru Sterca-Șuluțiu, *Istoria Horii și a poporului românesc din Munții Apuseni ai Ardealului*, în: *Izvoarele răscoalei lui Horea*. Seria B. Izvoare narative, Vol. II, 1786-1860, București, 1983, p. 400; Ion Rusu Abrudeanu, *Moșii, calvarul unui popor eroic dar nedreptățit*, București, 1928, p. 116; Lucia Apolzan, *Portul și industria casnică textilă în munții Apuseni*, București, 1944, p. 192; Nicolae Dunăre, *Arta populară în munții Apuseni*, București, 1981, p. 74. Vezi de asemeni pictura în ulei ce îl reprezintă pe Horea aflată la Muzeul Brukenthal din Sibiu, precum și desenul aceluiași, realizat de Sigismund Koréh.

30. Ion Rusu Abrudeanu, op. cit., p. 116. Vezi și: Rubin Pațiuța, *Munții noștri. Țara Țopilor. Despre trecutul Munților Apuseni ai Transilvaniei*. Date adunate din autori, manuscrise și tradiții. Partea I-a-Din cele mai vechi vremuri până la 1785, Orăștie, 1912, p. 17.

31. Monumenta Historica Hungariae. Vetera Monumenta Historica Hungarum Sacram Illustrantia, ab Augustino Theiner, Tomus primus (1216-1352), Romae, MDCCCLIX, p. 691.

32. Șt. Manciulea, *Așezările românești din Ungaria și Transilvania în secolele XIII-XIV-XV*, Blaj, 1941, p. 30.

Normal ni se pare – practica medievală o demonstrează din plin – ca formula (oficială) să cuprindă numele celui în cauză, calitatea pe care o deține și pentru care i se scrie lui, precum și denumirea formațiunii pe care o conducea (papa, în ultimă instanță, nu-i cerea numai lui, ca persoană, să treacă la catolicism ci, prin el, tuturor membrilor formațiunii politice respective).

Mai mult, unii specialiști au „scăpat” din formula papală rostul și sensurile prepoziției „de”. Prepoziția „de” introduce un complement determinativ de loc: „împărății de pământ”, adică „ai pământului” (cum zice Psaltirea scheiană); ori, „sunt împăratul de ceriu slujitoriu”, adică, „sunt slujitor al împăratului cerului „sau” din „cer” (cum scrie Varlaam, în Carte românescă de învățătură, 1643); de asemeni, „de” introduce un complement determinativ de calitate, determinare calificativă, de natură, de aparență: „împărat de lume”, adică „al lumii” (în Alexandria, 1850). În românește, când e vorba de traduceri în care apar titluri dinastice, nu se scrie și nu se spune-ca să luăm un exemplu – „voievod de...”, ci „voievod al...” sau voievodul...”

Având în vedere considerentele menționate, avansăm cu titlu de ipoteză titulatura, respectiv formularea ce ar fi trebuit să apară în citata scrisoare: „Aprozye (Ambroi?) – voievodul din Țara Țopilor –, sau „Aprozye (Ambrosiu?; Ambrozie?) voievodul Țării Țopilor sau, în fine, „Aprozye (Ambrosiu?; Ambrozie?) voievod al Țării Țopilor.

Prepoziția latină („de”) din scrisoarea papală, deci, poate fi tradusă, e adevărat, prin „din” – acesta desemnând în general originea, locul, proveniența celui despre care se vorbește – dar, în cazul nostru, fiind vorba de un titlu dinastic, o persoană oficială politică, ea trebuie tradusă / interpretată cu sensul de mai sus (sensul / înțelesul „din” subînțelegându-se). Un termen apropiat celui german, utilizat de Ottokar de Stiria („Zoph”), precum și celui (latin) utilizat de papa Clement al VI – lea („Zopus”), îl întâlnim atestat de două ori, sub forma „TZOTÓV”, la Constantin Porfirogenetul (905-959)³³.

După unele opinii, autorul ar fi împrumutat acest termen de la gepizi-ultimul trib germanic care a pătruns în Transilvania.

Istoricii români au relevat faptul că termenul desemnează un ținut românesc din Transilvania, susținem noi! –, ținut care până în prezent nu a fost identificat. Singurele elemente, întrucâtva ajutoare, pe care ni le oferă împăratul-scriitor, se referă la faptul că locuitorii aceluia ținut erau cei mai războinici locuitori ai Ardealului.

Un întreg șir de lucrări și articole, aparținând autorilor români și străini, privitoare la Transilvania sau special la Țara Moșilor și locuitorii acesteia, confirmă faptul că secole la rând, „țopii” (moșii) au fost nu numai „cei mai renumiți vânători din țară” (Transilvania), ci totodată și „cei mai viteji ostași”³⁴.

33. Otokar de Stiria. De administrando imperio, II, 165 (ed. Bonn, 1840). Vezi: Idem, Carte de învățătură pentru fiul său Romanós, București, 1971, p. 57; Izvoare privind istoria României, Vol. II, București, 1970, p. 665.

34. Din Memoriul lui Iosifu Șterca Șiuului de Carpenișu, 1880, Partea a III-a, Sibiu, 1880, p. 57. Vezi și: A. Huszti, o ės uj Dacia, f. 1, 1791, p. 5.

Apoi, în judecarea afirmației în discuție, trebuie luat în seamă și lungul șir de mișcări, revolte, răscoale sau revoluții care au avut ca punct de plecare Țara Moților, iar ca principali protagoniști pe țopi (moți). Acestea sunt temeiurile în baza cărora apreciem că împăratul – scriitor Constantin Porfirogenetul se referea la țopi (moții de azi).

În românește, termenul consemnat de autor se citește „Țopon”; acesta, corelat cu termenul grecesc " T O T O S" – cuvânt ce desemnează un ținut, o regiune-ar putea fi interpretat ca „ținutul (regiunea) țăpilor”.

Africata' „ț” – care s-ar putea să fie chiar din limba substratului (cf. I.I. Russu) – transcriindu-se în limba greacă „tz”, a făcut să apară (prin ortografiere în greacă) toponimul „Tzopon” cu sensul arătat.

Locuitorii din „Tzopon” nu puteau fi „tzoponi” (țoponi) – forme forțate, grecizate – ci în chip firesc luând în calcul cele arătate până aici, rădăcina celor două cuvinte, „țopi” cu sensul de locuitori ai (din) ținutului (regiunii) numită Țara Țopilor („Terra tzopus”, „Terra Tzopus”, „Terra Tzopon”, „Țara Țopon”, „Țara Țopilor”).

Se pare că atât papa Clement al VI-lea, Ottokar de Stiria cât și Constantin Porfirogenetul (Constantin al VII-lea), s-au referit la aceeași zonă (ținut, regiune, „țară”), respectiv la „Țara Țopilor”, și la aceiași locuitori (autohtoni, români), respectiv la „țopi” (moți).

Având în vedere textul poemei lui Ottokar de Stiria (în special versurile nr. 8005 și 58.770), apropierea geografică Deva-Țara Țopilor (întinderea acesteia din urmă, pe timpuri, de la Mureș la masivul Biharia, precum și topografia sa specifică), considerentele politico-diplomatice și strategice avute în vedere de voievodul Transilvaniei, felul în care sunt descriși autohtonii zonei în discuție (cozile de păr-corelat cu păstrarea acestui obicei la bărbații din Țara Moților, până aproape de zilele noastre –, cămăși albe, pantaloni strâmți, pe picior, dexteritate în deplasare „precum căpriorii”), traseul parcurs de către Otto de Bavaria după eliberarea din captivitate (spre nord, pe direcția meridianului 23°), poziția, respectiv distanța Haliciului față de Deva ș.a., avansăm ipoteza că Ottokar de Stiria în poema „Österreichische Reimchronik” se referă e adevărat într-o formă indirectă, dar suficient de clară – (și) la „țopii” Apusenilor, la Țara Țopilor (Moților) și locuitorii ei de altădată.

**DE NOUVELLES CONSIDÉRATIONS SUR LES RÉFÉRENCES AUX
ROUMAINS DANS LE „OTOKARS OSTERREICHISCHE REIMCHRONIK”
(1285-1309)**

R é s u m é

L'auteur, en utilisant les sources historiques, apporte des arguments en ce qui concerne l'individualité de la Transsylvanie par rapport à l'Hongrie.

Parmi les arguments historiques l'auteur fait des références aux quelques historiens Hongrois, par exemple: Szilagyí Sandor, et le géographe Jenő Cholnoky. Ainsi, Szilagyí Sandor, écrivait que: „La Transsylvanie et l'Hongrie n'ont été jamais la même identité, elle ont formé toujours les deux pays différents.”

Il est décrit l'attitude du voivode Ladislau Kan (1294-1315), l'adversaire du prétendant au trône de l'Hongrie, Carel Robert D'Anjou. Un autre prétendant au trône, Otto de Bavaría, sollicite l'aide du voivode de la Transsylvanie et il a espéré de se marier avec sa fille. Ladislau Kan lui a confisqué la couronne et puis il l'a fait son captif dans son château. La captivité et les péripéties de Otto de Bavaría ont été racontés par Ottokar de Styrie dans le poème „Osterreichische Reimchronik”. En utilisant les descriptions du poème, l'auteur de l'article croit que le château-prison se trouvait dans les Monts Apuseni, dans le pays de „Țopi” (les montagnards qui habitent dans les Monts Apuseni).